

Олександра Максимець, декан факультету туризму готельної та ресторанної справи
Львівського інституту економіки і туризму

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ФОРМА ТА ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Проаналізовано загальнопедагогічний та загальнодидактичний аспекти трактування сутності поняття “позааудиторна робота” у наукових дослідженнях. На прикладі підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у Львівському інституті економіки і туризму розкрито форми організації позааудиторної роботи студентів. Наведено результати педагогічного експерименту, які підтверджують ефективність запропонованої методики організації позааудиторної роботи студентів.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах входження нашої країни до європейського освітнього простору в рамках приєднання до Болонського процесу значно підвищуються вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців різних галузей, зокрема, туристичної. Одним з пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти в Україні є постійне підвищення її якості, оновлення змісту освіти та пошук ефективних методів і форм організації навчання у вищих навчальних закладах.

Зазначимо, що на етапі адаптації вищої освіти України до вимог Болонського процесу значно зменшилася кількість аудиторних годин і зростає частка самостійної роботи студентів. Одним з чинників підвищення ефективності професійної теоретичної і практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, на нашу думку, має стати чітко організована позааудиторна робота студентів. З огляду на це важливого значення набувають наукові пошуки, присвячені дослідженню цієї проблеми.

Аналіз психолого-педагогічних джерел за темою дослідження засвідчує, що питанням підготовки фахівців туристичної галузі присвячені праці багатьох учених, зокрема: С.А. Александрової, М.О. Берг, С.М. Голубничої, Л.В. Кнодель, Н.С. Мартинової, Л.В. Сакун, В.К. Федорченка, Н.А. Фоменко, Н.С. Хмільчук, Г.П. Шуки (теоретичні, методичні та практичні засади підготовки фахівців туристичної галузі); Л.В. Мальцевої, Л.І. Поважної (підготовка спеціалістів для сфери готельного господарства); В.І. Сидорова, Г.С. Цехмістрової (організація туристської освіти); Т.С. Вайди, О.О. Фастовець (екологічна освіта майбутніх фахівців туристичної галузі); Л.М. Устименко (реалізація культурно-просвітницького

потенціалу в туризмі в організації дозвілля молоді).

Цінними для нашого дослідження є наукові роботи вчених, у яких розглядалися теоретичні і практичні засади організації позааудиторної роботи студентів. Зокрема, зазначимо, що питання організації позааудиторної виховної роботи студентів у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації та форм власності досліджували Р.М. Абдулов, К.М. Байша, Л.В. Делінгевич, Ю.В. Пелех, В.С. Петрович; проблему соціального становлення студентської молоді в позааудиторний час у вищих навчальних закладах – С.Ю. Шашенко; питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів у позааудиторній роботі – М.В. Донченко; формування культури педагогічної праці студентів у процесі позааудиторної діяльності – В.В. Боднар.

Аналіз цих та інших досліджень засвідчує, що проблема організації позааудиторної роботи майбутніх фахівців туристичної галузі практично не досліджувалася. Водночас зазначимо, що потреби розвитку туристичної освіти, ефективної підготовки фахівців сфери туризму актуалізують необхідність наукових досліджень щодо розв’язання цієї важливої проблеми.

Зв’язок роботи з науковими програмами та практичними завданнями полягає в тому, що досліджувана тема є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики туризму і готельного господарства Львівського інституту економіки і туризму, яка займається дослідженням питань інноваційно-інвестиційної діяльності в туризмі Карпатського регіону.

Формулювання цілей роботи. У контексті розв’язання окресленої проблеми зазначимо, що **предметом** нашого дослідження є організація

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ФОРМА ТА ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

позааудиторної роботи як складової підготовки фахівців туристичної галузі, а *об'єктом* – професійна підготовка фахівців туристичної галузі.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні категоріальної сутності позааудиторної роботи та визначенні шляхів її ефективної організації у вищих навчальних закладах.

Завдання дослідження:

1) з'ясувати категоріальну сутність поняття “позааудиторна робота”;

2) визначити форми організації позааудиторної роботи, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, та розробити методiku їхнього впровадження у навчальний процес;

3) експериментально перевірити ефективність використання запропонованих форм організації позааудиторної роботи у вищих навчальних закладах.

Результати дослідження. Виходячи з важливості проблеми організації позааудиторної роботи студентів та її місця у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, з'ясуємо підходи вчених до визначення категоріальної сутності ключового поняття нашого дослідження. Передусім зазначимо, що **позааудиторну роботу** трактують як *процес*. Так, Н.П. Грекова, аналізуючи проблему активізації позааудиторної роботи студентів під час позааудиторних занять, зазначає, що самостійну навчальну роботу студентів у позанавчальний час, слід розглядати як не стихійний, а *цілеспрямований процес*, у якому викладачеві належить керівна роль щодо її планування та організації [3, 41].

У наукових працях інших дослідників знаходимо ширше трактування цього поняття. Зокрема, М.В. Донченко визначає **позааудиторну роботу** як *безперервний процес*, у якому:

- реалізується виховання, освіта та розвиток студентів, який не має фіксованих термінів завершення і послідовно переходить з однієї стадії в іншу від створення умов, сприятливих для творчої діяльності студентів, для забезпечення їхнього співробітництва [4, 7];

- як освіта, так і виховання відбувається у специфічних університетських заходах, клубах, організаціях [4, 17].

Частина науковців розглядають сутність ключового поняття нашого дослідження на засадах системного підходу. Так, **позааудиторна робота** (за Т.В. Сарафановою) – це *система*, що означає сукупність різних форм і методів впливу на студентів з метою становлення їхнього професійного світогляду, професійно необхідних рис, умінь і навичок творчої індивідуальності і потреби до праці [5, 70].

Досліджуючи виховний аспект позааудиторної роботи, Р.М. Абдулов розглядає її як цілісну соціально-педагогічну систему. **Позааудиторна робота**, на думку вченого, – це *система* виховних заходів, що є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу і здійснюється з метою створення умов для інтелектуального та духовного розвитку студентів, їхньої самореалізації [1, 15].

Значний інтерес для нашого дослідження представляють роботи, у яких сутність позааудиторної роботи розглядають на засадах діяльнісного підходу як дію або діяльність. Так, Н.П. Грекова зазначає, що під **позааудиторною самостійною роботою** студентів слід розуміти різноманітні види їхньої навчальної, виробничої, навчально-дослідницької, науково-дослідницької і самоосвітньої *діяльності*, спрямованої на засвоєння:

- системи загальнонаукових і професійних знань;

- системи способів пізнавальної і професійної діяльності;

- досвіду творчої діяльності;

- досвіду емоційного ставлення до дійсності і майбутньої професії [3, 19].

Зазначимо, що у розглянутих трактуваннях учені звертають увагу на *загальнопедагогічний* аспект, за яким сутність позааудиторної роботи трактують як процес, систему, дію або діяльність.

Найповніше визначення позааудиторної роботи як засобу простежується у трактуванні М.Г. Гарунова і П.І. Підкасистого, за яким **позааудиторна робота** визначається як *засіб навчання*, що:

- у кожній конкретній ситуації засвоєння відповідає конкретній дидактичній меті і завданню;

- є важливою *умовою* самоорганізації і самодисципліни того, хто навчається, в оволодінні методами професійної діяльності, пізнання і поведінки;

- формує у тих, хто навчається, на кожному етапі його поступу від незнання до знань необхідний об'єм і рівень знань, навичок і умінь для розв'язання певного класу пізнавальних задач і відповідного просування від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності;

- виробляє у студента психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань та вироблення умінь орієнтуватися в потоці наукової і політичної інформації при розв'язанні навчальних, наукових і виробничих задач [2, 10].

Ми погоджуємося з думкою М.В. Донченка, що позааудиторна робота є не простим доповненням до навчальної роботи у вищому навчальному закладі, а важливим складником формування

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ФОРМА ТА ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

особистості майбутнього фахівця. Вона стимулює самовдосконалення та задоволення потреб студентства у професійному визначенні [4, 7]. Розглядаючи сутність ключового поняття нашого дослідження на засадах системного, особистісно діяльнісного, компетентнісного і культурологічного підходів, ми визначаємо **позааудиторну роботу як систему взаємопов'язаної діяльності** суб'єктів педагогічного процесу, що здійснюється в позааудиторний час і спрямована на розв'язання завдань професійної підготовки майбутніх фахівців, формування у них сукупності компетенцій, професійної культури і мислення.

На наш погляд, чітко організована позааудиторна робота у вищому навчальному закладі є одним з визначальних чинників підвищення ефективності теоретичної і практичної підготовки фахівців туристичної галузі до майбутньої професійної діяльності. Саме тому позааудиторній роботі у Львівському інституті економіки і туризму приділяється особлива увага. Адже використання різних форм організації позааудиторної роботи студентів сприяє виявленню та розвитку у них професійних здібностей.

Урізноманітнення форм позааудиторної роботи дає змогу охопити різними видами діяльності значну кількість студентів. Окрім того, створюються умови, за яких студенти можуть обирати собі ту форму роботи, яка їх найбільше зацікавить.

До ефективних форм організації позааудиторної роботи студентів ми відносимо:

- роботу у студентському туристично-інформаційному центрі;
- заняття у центрі спортивного туризму;
- підготовку і проведення екскурсій для студентів молодших курсів у Музеї історії туризму;
- участь у проведенні інтерактивних семінарів;
- підготовка і участь в анімаційних програмах тощо.

Зупинимося на такій формі позааудиторної роботи, як робота у Музеї історії туризму, який функціонує у Львівському інституті економіки і туризму. Зазначимо, що до створення музею були залучені як працівники наукового відділу, так і студенти всіх спеціальностей, які збирали цікаву інформацію та експонати про зародження і розвиток світового туризму, а також розвиток туризму в Україні.

Зібрані та виставлені експозиції в музеї дають можливість студентам не тільки сформувати своє розуміння окремих подій, явищ, предметів, але й глибше опанувати низку професійно зорієнтованих дисциплін, що передбачені навчальним планом за напрямком "Туризм" ("Основи екскурсо-

ведення та музеєзнавства", "Туристичне країнознавство", "Краєзнавство" та ін.). На нашу думку, позааудиторні заняття в музеї сприяють засвоєнню змістового компонента навчальних тем цих дисциплін.

Розширення освітянського простору за рахунок включення в нього музейної діяльності ми розглядаємо як унікальну можливість подолання обмеженості лише аудиторного навчання. З огляду на це викладачами інституту запропоновано на засадах принципу музейної комунікації методичний інструментарій, який дає змогу реалізувати методологію освіти позааудиторного типу. Навчання в музеї – це процес пізнання дійсності. На відміну від аудиторних занять навчання в музеї сприяє активному спілкуванню розвитку асоціативного, образного мислення студентів, обміну цікавими ідеями щодо створення нових туристичних продуктів.

Музейно-педагогічні методики позааудиторного навчання передбачають діалоги з речами. В музеї студенти мають можливість сформулювати своє творче бачення історичних подій, явищ, предметів, почерпнути знання для розробки нових туристичних маршрутів.

Отже, робота студентів під час створення музею, заняття в ньому, що розвивають у студентів навички музейної діяльності, є однією з найдосконаліших форм організації позааудиторного навчання, під час якого процес пізнання не дублюється, а розширюється.

Ми вважаємо також, що саме у стінах навчального музею студенти набувають перших практичних навичок проведення екскурсій, необхідних у майбутній професійній діяльності. Такі екскурсії є важливими видами туристичних продуктів, на якість яких сьогодні звертають особливу увагу. Варто зазначити, що екскурсія як продукт індустрії послуг, виробляється та споживається одночасно, саме тому важливою передумовою його високої якості є підготовка та навчання тих, хто його надає, – екскурсоводів. Говорячи про опанування студентами навичками проведення екскурсій, необхідно наголосити на те, що ринок послуг сьогодні сам диктує необхідність підвищення якості обслуговування. Також змінюється і техніка проведення екскурсій. До участі в екскурсіях залучаються нові категорії людей (люди з особливими потребами, особи похилого віку, ділові люди тощо). Тому фахівець-екскурсовод повинен вміти працювати із різними категоріями екскурсантів, застосовувати різні методики. Саме цих практичних навичок студенти набувають у позааудиторний час.

Отож цінним, на нашу думку, в організації такої

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ФОРМА ТА ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

позааудиторної роботи є те, що студенти мають змогу не тільки ознайомитися з функціональними обов'язками екскурсовода, а й досягнути особливості його професійної вербальної і невербальної поведінки. З огляду на це студенти старших курсів спеціальності "Туризм" заздалегідь готують і вивчають тексти екскурсій, які проводять для студентів молодших курсів.

Особливу увагу в інституті приділяють набуттю навичок проведення екскурсій для іноземних туристів польською, німецькою, англійською та французькою мовами. Студенти отримують завдання самостійно підготувати різними мовами путівник по тому чи іншому туристичному об'єкту та продемонструвати своїм колегам-одногрупникам і студентам молодших курсів. При цьому вони набувають навичок роботи з іноземними туристами, що формує низку комунікативних компетенцій майбутніх фахівців туристичної

во-пошукових завдань, пов'язаних з музейно-екскурсійною діяльністю, потребують допомоги з боку викладача.

Інша група студентів задовольняється лише простим відтворенням того матеріалу, який вивчався під час аудиторних занять або представлений у музеї. Для них характерний **репродуктивний (низький) рівень** сформованості готовності до музейно-екскурсійної діяльності.

Нами проведено педагогічний експеримент, який дав змогу порівняти засвоєння курсу "Основи екскурсоведення та музеєзнавства" студентами груп Т1 – 06 (навчалася за експериментальною методикою організації позааудиторної роботи студентів) та Т2 – 06 (навчальні заняття проводилися за традиційною методикою). Узагальнені результати дослідження сформованості готовності студентів до музейно-екскурсійної діяльності подаємо у вигляді такої таблиці:

Група	Кількість студентів	Рівні сформованості готовності					
		Творчий		Реконструктивний		Репродуктивний	
Т1-06	19	8	42,10%	9	47,37%	2	10,53%
Т2-06	21	6	28,57%	8	38,1%	7	33,33%

галузі. Викладач, спостерігаючи за роботою студентів, фіксує помилки, неточності, які потім обговорюються, і відповідно оцінюються.

Якість засвоєння знань, сформованість умінь і навичок, опанування студентами різними видами професійної діяльності з професійно зорієнтованих дисциплін виразно простежується як у процесі навчання протягом семестру, так і у підсумковому модулі. Аналіз цих та інших показників дає змогу визначити **рівні** сформованості готовності майбутніх фахівців до музейно-екскурсійної діяльності, серед яких ми виокремлюємо такі: *творчий, реконструктивний, репродуктивний*.

Творчий (високий) рівень готовності виявляють студенти, які прагнуть здобути більше знань, проявляють ініціативність, творчо і активно працюють на семінарських заняттях, беруть активну участь у різних видах позааудиторної роботи, доповнюючи висвітлення програмового матеріалу цікавими фактами, інформацією з додаткових джерел, а також виконують науково-пошукові роботи, роблять свої висновки, обґрунтування, висловлюють власні припущення тощо. У таких студентів виробляється власна думка на ті чи інші події, свої підходи, свій стиль професійної діяльності тощо.

Реконструктивний (достатній) рівень готовності виявляють студенти, які здатні самостійно виконувати різні види навчально-пізнавальної діяльності, проте у процесі виконання науко-

Висновки. Аналіз цих результатів засвідчує, в експериментальній групі відсоток студентів, які виявляють творчий і реконструктивний рівень готовності студентів до музейно-екскурсійної діяльності значно вищий, ніж у контрольній. Це вказує на доцільність впровадження альтернативних (експериментальних) методик з використанням різних форм організації позааудиторної роботи.

Перспектива подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що нами розглянуті лише деякі форми організації позааудиторної роботи, що забезпечують ефективність підготовки фахівців туристичної галузі. Подальші дослідження торкаються вивчення та висвітлення таких аспектів організації позааудиторної роботи, як: робота студентів у навчальному туристично-інформаційному центрі інституту, проведення інтерактивних семінарів, Інтернет-кафе з інтенсивного вивчення іноземних мов тощо.

1. Абдулов Р.М. Організація позааудиторної виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів недержавної форми власності: Дис. канд. пед. наук: 13.00.07. Кривий Ріг, – 2004. – 261 с.

2. Гарунов М.Г., Пидкасистий П.И. Самостоятельная работа студентов: Материалы лекций. М.: Знание, 1978. – 35 с.

3. Грекова Н.П. Активизация самостоятельной учебной работы студентов в процессе внеаудиторных занятий [Электронный ресурс]: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. М.: РГБ, – 2006. – 174 с.

4. Донченко М.В. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів у позааудиторній роботі у вищих навчальних закладах

України (Друга половина XX ст.): Автореф. дис. канд. пед наук: 13.00.04. Х., – 2004. – 22 с.

5. Сарафанова Т.В. Педагогические условия формирования готовности студентов к творческой деятельности во время внеаудиторной работе деятельности [Электронный ресурс]: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. М.: РГБ, – 2003. – 189 с.

Ігор Фартушок, кандидат технічних наук,

доцент кафедри машинознавства та охорони праці
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

МАТЕМАТИЧНІ ОСНОВИ БІЗНЕС-АНАЛІЗУ У MICROSOFT EXCEL

Розглянуто типову задачу аналізу та прогнозування ефективності діяльності виробничого підприємства, побудовано математичну модель його функціонування у вигляді системи лінійних алгебраїчних рівнянь (СЛАР) і запропоновано методику розв'язування такої СЛАР за допомогою табличного процесора Microsoft Excel з програмного пакету Microsoft Office®.

Актуальність проблеми. Microsoft Excel – програма не лише для бухгалтерських розрахунків. За допомогою цього найпоширенішого, потужного і найдоступнішого для користувача інструменту можна розв'язувати багато математичних [1, 3, 4], інженерних та економічних задач. У Microsoft Excel розв'язування подібних

задач ефективності виробничої діяльності підприємства.

Постановка задачі. Нехай деяке підприємство випускає чотири види продукції, використовуючи для цього шість видів сировини. Норми витрат кожного виду сировини на виробництво одиниці кожного виду продукції (кг/од.) та щоденні

Таблиця 1

Параметри виробничого процесу

Вид сировини	Норми витрат сировини на одиницю продукції кожного виду, кг/од.				Щоденні витрати сировини, кг
	I	II	III	IV	
1	22	17	19	12	23 600
2	18	21	17	18	25 700
3	28	33	33	28	42 700
4	16	23	27	26	33 400
5	16	23	23	28	32 700
6	24	25	27	24	35 100

задач значно спрощується завдяки вбудованим математичним функціям МОБР(), МОПРЕД(), МУМНОЖ(), ТРАНСП() тощо [2]. Це дозволяє викладачеві візуалізувати процес розв'язування задач і зробити його максимально наглядним для студентів.

Проілюструємо це на прикладі типової задачі економічного аналізу, планування та прогнозуван-

ня витрати сировини (кг) наведено у таблиці 1. Потрібно визначити щоденний об'єм випуску кожного виду продукції.

Позначимо шукані об'єми випуску чотирьох видів продукції змінними x_1 , x_2 , x_3 та x_4 . Тоді, знаючи щоденні витрати кожного виду сировини, запишемо балансові співвідношення, які утворять систему шести рівнянь з чотирма невідомими,